

Bootstrapping ?kwalitatief? onderzoek

Bij het lectoraat Normatieve Professionalisering maken we veelal gebruik van ?kwalitatieve' onderzoeksmethoden. Ik zet het met opzet tussen aanhalingstekens, omdat het niet zo'n zinvol onderscheid is. Beter is, begreep ik tijdens een lezing van Daan Andriessen, om te spreken van onderzoek waarbij al meer of minder van het kennisdomein bekend is; dat meer of minder structuur heeft; en waarbij sprake is van een meer of minder sterke participatie van het werkveld.

Langs die drie dimensies bekeken, kenmerkt het onderzoek in het lectoraat zich doorgaans door een relatief lage bekendheid met het kennisdomein (dat verschilt overigens sterk per project), een relatief lage structuur (er wordt veelal geëxploreerd) en een soms stevige participatie van het werkveld.

Waar vaak gesproken wordt van ?praktijkgericht onderzoek', spreek ik persoonlijk liever van ?praktijknabij' onderzoek. Al het onderzoek is uiteindelijk praktijkgericht (mag je hopen). Het type onderzoek in ons lectoraat (en over het algemeen op het hbo) vindt echter dicht op en bij de praktijk plaats, waardoor de academische grondigheid, zeker waar het gaat om gestandaardiseerde onderzoeksmethoden, lager is. Dat betekent, als je daar aan promotieonderzoek werkt, dat je meer te verantwoorden hebt, omdat je waarschijnlijk een heel specifiek op die praktijk toegesneden manier van onderzoek hebt.

Om die reden besteden we in het lectoraat veel aandacht aan methodologie. Vorig jaar zijn we daarmee begonnen en we hebben inmiddels een basis aan begrippen en kaders ontwikkeld, om de methodologie te verantwoorden. In dit artikel wil ik er een paar noemen. Vooral om de nieuwe onderzoekers in de onderzoeksgroep wat houvast te geven, maar misschien hebben anderen er ook nog wat aan. Ik stip ze kort aan, met de bronnen erbij, een andere keer misschien uitgebreider. Vandaar ?bootstrapping': het aanleggen van de basis, waarop het methodologische bouwwerk van een onderzoek gebouwd kan worden. Voor de nadere uitwerking van het onderzoek gebruiken we overigens ?Doing qualitative research' van David Silverman, dat ik vrijwel van kaft tot kaft kan aanraden aan iedereen die praktijknabij promotieonderzoek doet.

De onderzoeksvraag

Alles draait om de onderzoeksvraag. Wat wil je eigenlijk weten? Het formuleren van die vraag is geen eenduidig proces. Heinze Oost en Angela Markenhof (van wie we het boekje 'Een onderzoek voorbereiden' gebruiken) hebben het terecht over ?cirkelen rond de onderzoeksvraag'. We komen daar zo op terug.

Paradigma's

Voor je de onderzoeksvraag gaat formuleren, moet je je afvragen in welk paradigma je onderzoek wilt doen. We maken onderscheid tussen drie paradigma's:

- het positivistische
- het interpretatieve
- het kritisch-emancipatoire

Voor een uitwerking hiervan zie ?Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals' van Rob de Lange, Hans Schuman en Nicolien Montessori.

Praktijkstroom en kennistroom

Als je praktijknabij onderzoek doet, heb je altijd te maken met een doel voor de praktijk van je onderzoek, en een kennisdoel. Zeker als je promotieonderzoek doet, is het belangrijk dat onderscheid te maken. Voor je opdrachtgever, of binnen de context van de opleiding, telt vooral het praktijkdoel. Voor het academisch gehalte van je onderzoek telt echter vooral het kennisdoel. Die twee werelden willen elkaar soms wel eens slecht begrijpen. Om dat goed uit elkaar te houden, is de manier waarop dat onderscheid uitgewerkt wordt in het ?Handboek ontwerpgericht wetenschappelijk onderzoek' (Joan van Aken en Daan Andriessen), erg behulpzaam.

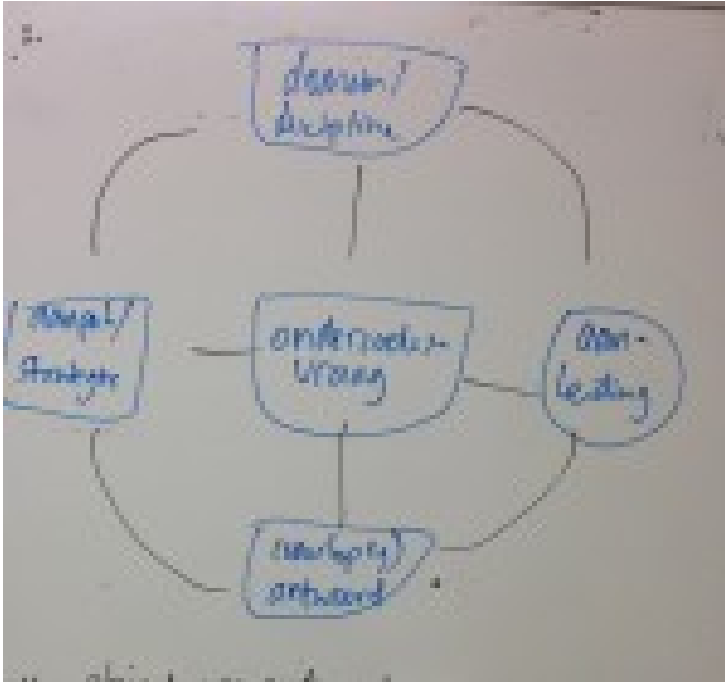
Functie van het onderzoek

Dan kun je kijken naar de functie van je onderzoek. Daan Andriessen (hoofdstuk 7 in het Handboek ontwerpgericht wetenschappelijk onderzoek) onderscheidt zes functies (gebaseerd op alweer Oost en Markenhof):

- beschrijven

- vergelijken
- definiëren
- evalueren
- verklaren
- ontwerpen

Een onderzoeksvraag heeft een accent op één van deze functies, hoewel in het onderzoek zelf uiteindelijk wel meerdere functies aan de orde kunnen komen.

Cirkelen rond een onderzoeksvraag]

Als je die keuzes min of meer gemaakt hebt, kun je aan de slag met je onderzoeksvraag. In het formuleren van de vraag kun je vijf vragen gebruiken (uit het boekje Een onderzoek voorbereiden), waarvan de antwoorden met elkaar samenhangen en elkaar beïnvloeden. En daarmee weer van invloed zijn op de precieze formulering van je onderzoeksvraag.

- Wat is de onderzoeksvraag
- Wat is de reden, of aanleiding?
- Wat is het kennisdomein?
- Wat is de strategie?
- Wat is het beoogde/verwachte resultaat?

Manieren van gegevensverzameling

Als je zo je onderzoeksvraag geformuleerd hebt, kun je, als uitwerking van je onderzoekstrategie, bepalen op welke manier je gegevens wilt verzamelen. Hiervoor staan, in min of meer oplopende volgorde van het niveau van beschikbare kennis van het onderzoeksdomein, de volgende methoden tot je beschikking:

- participerende observatie
- observatie
- natuurlijke databronnen (bv internet-fora)
- document-analyse
- literatuuronderzoek
- groepsinterview (focusgroep)

- Delphi-onderzoek
- open interview
- semi-gestructureerd interview
- gesloten interview
- survey
- (quasi-)experiment

Tot slot

Het is heel beknopt, en met de uitwerking van deze invalshoeken voor je onderzoek kun je letterlijk dagen bezig zijn. Het gaat me er hier om, inzichtelijk te maken welke perspectieven we telkens gebruiken in de intervisiebijeenkomsten rond 'kwalitatieve' methodologie van ons lectoraat.

Vaak spelen er vragen op, wat de 'juiste' keuze is. Het vervelende antwoord is dan altijd: dat hangt ervan af. Waarvan af? Juist, van je onderzoeksvraag. Alle bovenstaande perspectieven, paradigma's, vragen en methoden van gegevensverzameling zijn geldig, mits goed verantwoord. En mits je consequent bent. Heb je eenmaal voor een bepaald paradigma gekozen, hou je daar dan aan. Daan Andriessen gaf ons afgelopen vrijdag nog een mooi citaat mee:
'It's not about the right choice, but about not getting stuck.'